

DE RECHTEN VAN HET KIND EN ONDERWIJS

Kinderen zijn zo belangrijk dat de Verenigde Naties voor deze groep mensen een apart mensenrechtenverdrag hebben gemaakt: Het Internationale Verdrag van de Rechten van het Kind. In dit verdrag leggen de betrokken landen op kinderen gerichte zaken vast zoals:

- *recht op leven en ontwikkeling (artikel 6)*
- *participatie en hoorrecht (artikel 12)*
- *vrijheid van meningsuiting (artikel 13)*
- *vrijheid van gedachten, geweten en godsdienst (artikel 14)*
- *vrijheid van vereniging (artikel 15)*
- *recht op privacy (artikel 16)*
- *bescherming tegen mishandeling (artikel 19)*
- *recht op onderwijs (artikel 28)*
- *onderwijsdoelstellingen zoals ontplooiing en het recht een school naar eigen inzichten op te richten (artikel 29)*

- *recht op rust, vrije tijd en om te spelen (artikel 31)*
- *bescherming tegen kinderarbeid (artikel 32)*
- *bescherming tegen drugs (artikel 33)*

Deze rechten gelden voor *ieder* individueel kind, zonder uitzonderingen (artikel 2), en de overheden verplichten zichzelf alle noodzakelijke maatregelen te nemen om deze rechten voor ieder kind te realiseren (artikel 4).

In Nederland worden veel van deze rechten inderdaad gerealiseerd of de overheid spant zich tot het uiterste in om deze te realiseren. Met het recht op ontwikkeling, recht op onderwijs en onderwijsdoelstellingen is echter wat bijzonders aan de hand. Hierbij spant de overheid zich vooral erg in om kinderen naar school te krijgen. Wat er met de rechten van het kind binnen de school gebeurt, lijkt minder belangrijk. Binnen de school worden nog steeds veel rechten op grote schaal geschonden. Tien procent van de bevolking van Nederland blijft functioneel analfabeet, kinderen worden op grote schaal gepest, het gebruik van psychofarmaca blijft substantieel, van veel kinderen wordt de kans zich optimaal te ontwikkelen ernstig beperkt en privacy wordt herhaaldelijk geschonden. Ook van de rechten van kinderen op vrije tijd, vrijheid van meningsuiting, hoorrecht en vrijheid van vereniging blijft binnen de school weinig over. Kinderen worden gedwongen naar school te gaan en worden in de school gedwongen het schoolprogramma te volgen. Een verklaring

voor het feit dat veel kinderrechten binnen de school niet gewaarborgd worden, kan zijn dat de school zoals we haar nu kennen, een resultaat is van de historie. Het hedendaags onderwijsmodel is ontwikkeld in de achttiende en negentiende eeuw op basis van de behoeftes van de maatschappij van toen. Het Internationale Verdrag van de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties is echter aan het einde van de twintigste eeuw gesloten. Er lijkt geen verklaring te zijn voor de reden waarom het de overheid niet is gelukt om in de afgelopen vijftwintig jaar de rechten van het kind binnen de scholen gestalte te geven. Terwijl onze overheid zich in het verdrag heeft verplicht om alle maatregelen te nemen die nodig zijn om de rechten van het kind te realiseren.

De vraag is: 'Wat is de reden dat de rechten van het kind in de afgelopen vijftwintig jaar nog steeds niet zijn doorgevoerd binnen het onderwijs?' Om dit te begrijpen geef ik in het volgende hoofdstuk een overzicht van het huidige onderwijs en zijn historische wortels. Daarna behandel ik het doel van de leerplicht, hoe die tot stand is gekomen en sinds zijn ontstaan is uitgebreid. Zoals bekend is iedere overtuiging (ook de overtuiging dat onderwijs afgedwongen moet worden), gebaseerd op een aantal leerstellingen, dogma's, die iedereen als vanzelfsprekend beschouwt. In dit boek heb ik deze dogma's vervat in elf mythes. Daarna laat ik zien hoe het onderwijssysteem zichzelf continu versterkt. In het hoofdstuk 'De kater na het

onderwijsfeest' bespreek ik de resultaten daarvan. Het is een korte opsomming van de problemen die zijn gecreëerd door het gedwongen onderwijs. Vervolgens geef ik een aantal bestaande voorbeelden van onderwijssituaties waarin de rechten van het kind meer gerespecteerd worden. In het laatste hoofdstuk laat ik zien wat er nodig is om de nadelen van het gedwongen onderwijs op te heffen door de rechten van het kind ook binnen het onderwijs te realiseren.

Ondanks mijn kritische houding blijf ik optimistisch over de toekomst. Een van de redenen daarvoor is dat de mensheid de afgelopen tienduizenden jaren, vrij van dwang, een gigantische ontwikkeling heeft doorgemaakt. Alle kinderen leren vanaf hun geboorte tot hun vierde jaar met verbazingwekkende snelheid. Ze leren allemaal lopen en spreken om hun omgeving te vergroten en met hun omgeving te kunnen communiceren. Niet omdat ze naar een school gaan, maar omdat ze het van nature zelf willen. Het is zaak om die natuurlijke nieuwsgierigheid van jonge mensen, hun wil en vermogen om te leren, ook na hun vierde jaar de ruimte te geven en niet in de weg te staan. Het beter beschermen van de rechten van het kind binnen het onderwijs zal er uiteindelijk toe leiden dat kinderen zich menswaardig kunnen ontwikkelen.

GEDWONGEN ONDERWIJS, HET LAATSTE TABOE

De term *gedwongen onderwijs* is bewust gekozen, terwijl de overheid de term *leerplichtonderwijs* gebruikt. Als je aangeeft tegen leerplichtonderwijs te zijn, wordt dit veelal uitgelegd als dat je ertegen bent dat kinderen leren en zich ontwikkelen, maar niets is minder waar. Leren en kennisontwikkeling zijn heel belangrijk. Zo belangrijk zelfs dat het recht op leren en ontwikkelen in het Verdrag van de Rechten van het Kind is vastgelegd.

Kinderen zitten van hun vijfde tot hun zestiende jaar vast aan de leerplicht en zelfs tot hun achttiende jaar als ze zich niet kwalificeren¹. Hierdoor móeten alle kinderen naar school. De meeste kinderen doen dit niet uit vrije wil, maar omdat we dit als samenleving zo geregeld hebben. We kunnen dus stellen dat er sprake is van dwang, niet alleen om naar school te gaan, maar ook binnen scholen. Vooral

¹ De kwalificatieplicht betekent dat alle kinderen die zich niet gekwalificeerd hebben (d.w.z. een vwo, havo of mbo2 diploma bezitten) tot hun 18de jaar naar school moeten.

² CBS 24-11-2014

³ Kinderrechtenmonitor - 2013

deze onderwijswang binnen scholen leidt vaak tot negatieve resultaten. De media publiceren er vrijwel dagelijks over; schooluitval, pesten, overspannen leraren², blootstelling aan geweld³ en grootschalig gebruik van psychofarmaca⁴, om er enkele te noemen.

De remedie die door de meeste critici en deskundigen geformuleerd wordt, lijkt: méér onderwijs. Meer onderwijsuren, kortere vakanties, meer vakken, meer toetsen, het eerder naar school sturen van kleuters, het verder verhogen van de leerplichtleeftijd en het nog verder in een keurslijf persen van leerkrachten⁵.

Het systeem van gedwongen onderwijs mag dan nog zo in zijn voegen kraken^{6,7}; er is vrijwel niemand die ervoor pleit het systeem zelf aan te passen of af te schaffen. Mensen verschillen over tal van zaken van mening, maar ze zijn het er vrijwel allemaal over eens dat het gedwongen onderwijs moet blijven, liefst nog uitgebreider dan het al is.

De overheid geeft steeds meer geld uit om het onderwijs te verbeteren. In de afgelopen twintig jaar is de begroting

² CBS 24-11-2014

³ Kinderrechtenmonitor - 2013

⁴ Ritalin Medische mega blunder: www.wijwordenwakker.org

⁵ Voorstel van wet lerarenregister: www.internetconsultatie.nl

⁶ Verbruggen, A. (2007), Discussie met Ad Verbruggen in de Rode Hoed: www.beteronderwijsnederland.nl

⁷ Wel, P. Van der, (2014), Onderwijs anno 2025, Kunstzone, thema onderwijs en toekomst, www.rijnconsult.nl

voor primair en voortgezet onderwijs in reële termen (dus na inflatie) met ongeveer vijftig procent gestegen. De resultaten zijn echter niet in dezelfde mate gestegen. De vraag is of de resultaten überhaupt wel zijn gestegen. Het Sociaal Cultureel Planbureau concludeert in haar rapport *Waar voor ons belastinggeld?* dat 40-50% van de leerlingen van het basisonderwijs de standaarden van het primair onderwijs niet haalt⁸. Een grootschalige pilot met de rekentoets van het Cito in 2012 liet zien dat 72% van de havoscholieren hiervoor geen voldoende kon halen⁹. Van alle Nederlandse volwassenen is ongeveer 10% functioneel analfabeet^{10,11}, wat betekent dat deze mensen behalve hun naam en de krantenkoppen, nauwelijks kunnen lezen. Dit zijn de conclusies van de eigen overheidsinstanties over hoe het gedwongen onderwijs nu werkt. De vraag is hoe kinderen zich het beste kunnen voorbereiden op hun toekomst en wat voor onderwijssysteem daarvoor nodig is.

Mijn indruk is dat ook veel ouders, kinderen en docenten willen dat het systeem verbeterd wordt. Ook zij zoeken vaak de oplossing in meer van hetzelfde: meer toetsen, kleinere klassen, betere docenten en meer geld voor scholen. Het huidige onderwijssysteem mag dan in het

⁸ SCP, (2012), *Waar voor ons belastinggeld? Prijs en kwaliteit van publieke diensten*: www.scp.nl

⁹ Middelbare scholieren scoren massaal onvoldoende bij rekentoets (2012) www.nrc.nl

¹⁰ Wikipedia, laaggeletterdheid: nl.wikipedia.org

¹¹ Kurvers, J., (2012), *Wat weet een analfabeet over taal en schrift?*, taalcanon; www.taalcanon.nl

verleden veel positiefs gebracht hebben, de rek lijkt eruit. De vraag is of de denkwijze die ons in de huidige situatie heeft gebracht ook leidt tot oplossingen.

Het huidige lesstofgerichte onderwijsaanbod is de

HET HUIDIGE
LESSTOFGERICHTE
ONDERWIJS HEEFT
ZICH HISTORISCH
ONTWIKKELD TOT DE
DOMINANTE VORM VAN
ONDERWIJS

dominante vorm van onderwijs. Dit is historisch zo gegroeid. Hierdoor is niet alleen de wetgeving gericht op deze vorm van onderwijs, maar ook de onderwijstaal. Dit betreft ook het woord onderwijs zelf. In de Nederlandse versie van het Europese

Verdrag van de Rechten van de Mens spreekt men over *het recht op onderwijs*¹². Het Nederlands is echter niet de basistaal van dit verdrag. Een van de basistalen van het verdrag is het Engels. Als we teruggaan naar het Engelse origineel wordt er gesproken over *the right to education* (het recht op educatie)¹³. *Education* en *onderwijs* zijn niet dezelfde begrippen. *Education* kan ook onderwijs omvatten, maar is een veel breder begrip dan *onderwijs*. Bij vertaling van het woord *onderwijs* naar het Engels kom je

¹² Verdrag inzake de rechten van het kind (2002) wetten.nl

¹³ Convention on the Rights of the Child (2002) wetten.nl

uit op *teaching* en *instruction*¹⁴. In het Nederlands verliest het mensenrecht dus zijn veel bredere betekenis.

Historische ontwikkeling

De fundamente van het huidige gedwongen onderwijs zijn in Pruisen ontwikkeld en vanaf 1794 voor het eerst op grote schaal toegepast¹⁵. De Pruisische machtshebbers wilden een bevolking creëren die kon lezen, schrijven en rekenen en vooral een bevolking die gehoorzaam was. Er was grote behoefte aan gehoorzame soldaten, ambtenaren en arbeiders. Het doel van de Pruisische machthebbers was om mensen op te leiden voor het efficiënt laten functioneren van hun dictatuur. Een middel om dit te bereiken, was de invoering van gedwongen onderwijs voor alle kinderen. Dit systeem bestond uit schoolplicht, een staatscurriculum, het jaarklassensysteem en door de staat goedgekeurde diploma's. De garantie dat de kinderen door de juiste leraren werden geïnstrueerd, werd verzorgd door staatscertificering van leraren¹⁶.

Dit model is uiteindelijk wereldwijd ingevoerd en was succesvol gedurende de industriële revolutie. Generatie na

¹⁴ Van Dale. Groot woordenboek Nederlands-Engels (1986): Onderwijs (het) 0.1 [onderricht] education => teaching, instruction

¹⁵ Abbott, J., Ryan, T., (2000), *The Unfinished Revolution, Learning, human behaviour, community and political paradox*, Network Educational Press Ltd

¹⁶ Prussian_education_system, en.wikipedia.org

generatie is opgegroeid met dit systeem. Er is geen wetenschappelijke basis voor dit onderwijssysteem, het is traditioneel zo gegroeid. De indoctrinatie van het gedwongen onderwijssysteem werkt zo effectief, dat men is gaan geloven dat dit de enige manier is waarop kinderen kunnen leren¹⁷. Hiermee lijkt deze vorm van onderwijs een nieuwe religie.

Onder dwang kun je niet leren

Afgezien van de vraag of toepassen van dwang door de overheid een acceptabel middel zou kunnen zijn, is er geen bewijs voor de aanname dat leren onder dwang de beste resultaten oplevert. Wel is bewezen dat leren vanuit intrinsieke motivatie beter werkt¹⁸. De reden, die vaak wordt aangegeven om kinderen onder dwang naar school te laten gaan, is dat dit voor hun eigen bestwil is. Als er bewijs is dat dwang averechts werkt, maakt gedwongen onderwijs dan niet juist inbreuk op het recht op educatie? Schendt het gedwongen onderwijs niet juist de vrijheidsrechten van kinderen, vergelijkbaar met de inbreuk op de vrijheidsrechten van slaven en vrouwen in vorige eeuwen? Behandelen we kinderen wel als volwaardige mensen?

¹⁷ Illich, I. (1970), Deschooling Society

¹⁸ Deci, R.L., Koestner, R., & Ryan, R.M. (2001), Extrinsic rewards and intrinsic motivation in education: reconsidered once again. Review of Educational Research, 71 (1), 1-27